

7343 Sayılı Kanun ile Getirilen Değişiklikler Işığında Boşanma Kararının Çocuklar Açısından Sonuçları^(*)

Müjgan Elif KAPLAN^(**)

Öz

Boşanma kararının çocuklar üzerindeki etkisinde çocuğun ailesiyle olan bağlarını sürdürebilmesi büyük önem taşımaktadır. Ana babası boşanan çocuğun boşanma kararından en az zararla etkilenebilmesi için mümkünse mevcut düzeninin korunması veya daha iyi koşullarda yaşamına devam etmesi için menfaati ölçüsünde bazı düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Çocuğun velayetinin kimde olduğu fark etmeksizin ana ve babasıyla olan ilişkilerini sürdürmesi, kendini rahat ve güvende hissedeceği bir ortamda yetişmesi ve alıştığı düzeni sürdürmek istemesi en doğal hakkıdır. Bu nedenle çocuğun velayeti ile ana ve babasıyla kişisel ilişki kurma hakkını düzenlerken çocuğun menfaati gözetilmek zorundadır. Eskiden hukukumuzda velayet kararının ardından çocuğun diğer ana veya babaya teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususları İcra ve İflas Kanununda düzenlenmekte iken çocuğun menfaatinin ve psikolojisini korumaktan çok uzak olan bu düzenlemeler 7343 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle köklü değişikliklere uğramıştır. 7343 sayılı Kanunla getirilen değişikliklerle birlikte çocuğun üstün yararını korumaya ve kişilik haklarını gözetmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu çalışmanın ilk bölümünde boşanmanın çocuklar açısından sonuçlarından söz edilerek öncelikle velayet hakkı kavramı üzerinde durulmakta, ardından çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun teslimi kavramları açıklanmakta ve bu bölümün son kısmında ise çocuğa bağlanabilecek nafakalardan söz edilmektedir.

^(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 01.10.2024 - Kabul Edildiği Tarih: 10.01.2025.

Atıf Şekli: Müjgan Elif Kaplan, '7343 Sayılı Kanun ile Getirilen Değişiklikler Işığında Boşanma Kararının Çocuklar Açısından Sonuçları' (2025) 15(1) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 567, 594.

DOI: 10.52273/sduhfd..1559610.

^(**) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Özel Hukuk Bölümü Doktora Öğrencisi, Avukat, Ankara, Türkiye.

E-posta: mujganelifkaplan@gmail.com.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-8110-8907>.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun teslimine ilişkin mahkeme kararının uygulanmasına yönelik yapılan kanuni değişiklikler dikkate alınarak eski uygulama ile 7343 sayılı Kanundan sonraki uygulama arasındaki farklar değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler

Velayet, Çocuk Teslimi, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması, 7343 Sayılı Kanun, Çocuğun Üstün Yararı.

The Consequences of Divorce Decree for Children in Light of the Amendments Introduced by Law No. 7343

Abstract

Considering the impact of the divorce decision on children, it is of great importance that the child is able to maintain family ties. In order for the child whose parents are divorced to be affected by the divorce decision with the least harm, some arrangements must be made in the best interest of the child to preserve the current life or to continue the child's life under better conditions. Hence the best interests of the child must be taken into account when regulating the child's custody and the right to establish a personal relationship with parents. Until recently, in our law, the issues of delivery of the child to the other mother or father and establishing a personal relationship with the child were regulated in the Enforcement and Bankruptcy Law. These regulations, which are far from protecting the child's interests and psychology, have undergone radical changes with the entry into force of Law No. 7343. With the changes introduced by Law No. 7343, important steps have been taken to protect the best interests of the child and to respect the child's personal rights. In this study, the differences between the old practice and the practice after Law No. 7343 are evaluated, taking into account the legal changes made regarding the delivery of the child and the establishment of a personal relationship with the child.

Keywords

The Custody Right, Delivery of the Child, Establishing Personal Relationship with the Child, Law No. 7343, Best Interest of the Child.

Extended Summary

Divorce is a life-altering event that affects not only the parents but also their children. One of the most significant legal consequences for children in divorce cases is the issue of custody. Custody arrangements determine which parent will have the primary responsibility for the child's upbringing, and these decisions can have long-lasting effects on the child's well-being. In Turkish law, decisions of custody right are made based on the "best interests of the child," a principle that ensures the child's needs are prioritized above all other factors. Courts take into account various elements such as the child's age, health, and emotional needs, as well as the socio-economic status of the parents, to make the best possible decision for the child's future.

Under the Turkish Civil Code (Law No. 4721), custody is awarded to one parent, but it is crucial to maintain the child's relationship with the other parent as well. For this purpose, the parent without custody is granted the right to maintain a personal relationship with the child through visitation. This arrangement aims to ensure that both parents remain actively involved in the child's life, even though the child resides with only one parent. The goal of such legal provisions is to reduce the negative emotional and psychological impact of divorce on the child, ensuring that the child can still benefit from the presence of both parents.

Historically, the enforcement of custody and visitation rights in Turkey was governed by the Enforcement and Bankruptcy Code (Law No. 2004), which primarily deals with the collection of debts and the transfer of valuable assets. This raised concerns as the law treated child custody issues in the same manner as financial obligations, creating emotional and psychological harm for the children involved. Children were often viewed as objects to be handed over from one parent to another, exacerbating the trauma of divorce. The presence of enforcement officers during the delivery of children, along with measures such as "forced deliveries" and the threat of "detention" for non-compliant parents, further added to the emotional toll on children.

Recognizing the flaws in this system, the Turkish government introduced significant reforms through Law No. 7343. This law removed the regulation of child custody and visitation from the Enforcement and Bankruptcy Code, transferring these matters to the Turkish Civil Code. This change reflects a shift towards prioritizing the emotional and psychological needs of children during the divorce process. By removing children from a legal framework designed for debt collection, the law aims to protect their well-being and ensure that custody arrangements are handled in a more sensitive and appropriate manner.

One of the key changes introduced by Law No. 7343 is the requirement for child psychologists or social workers to be present during the delivery process. This ensures that the child's emotional needs are taken into account and that the process is handled in a way that minimizes trauma. Additionally, the law exempts custody and visitation cases from court fees, making it easier for parents to seek legal recourse to enforce their rights without the burden of additional costs. These changes demonstrate a legislative commitment to protecting the child's best interests and ensuring that the legal system supports the emotional well-being of children during and after divorce.

However, despite these positive changes, the new system still has some shortcomings. While the reforms have made the legal process more child-centered and have removed some of the more damaging aspects of the previous system, they do not entirely eliminate the emotional strain children experience during and after divorce. The underlying emotional disruption caused by the separation of the parents remains unresolved, as children still have to adjust to living with only one parent while maintaining a relationship with the other. The absence of both parents in their daily lives can lead to feelings of abandonment and confusion, which can have lasting psychological effects.

Furthermore, the new legal framework does not necessarily promote peaceful resolution of disputes between parents. Although the law has removed the involvement of enforcement officers and the threat of forced handover, it still lacks mechanisms to encourage cooperation between parents. As a result, children may continue to be caught in the middle of conflicts between their parents, which can exacerbate their emotional distress. While the law provides for the enforcement of visitation rights, it does not offer sufficient support for parents to resolve their disagreements amicably or for children to cope with the emotional toll of their parents' separation.

In conclusion, the recent legislative changes in Turkey represent a significant improvement in the way child custody and visitation rights are handled in divorce cases. By removing these matters from the Enforcement and Bankruptcy Code and placing them under the Turkish Civil Code, the law has taken a more child-centered approach that prioritizes the emotional and psychological well-being of children. The requirement for specialists during delivery of the child process and the exemption of court fees are positive steps toward minimizing the emotional harm caused by divorce. However, the new system still falls short in fully addressing the emotional needs of children and does not provide adequate support for parents to resolve conflicts peacefully. Further reforms may be needed to ensure that the child's best interests are fully protected and that the legal system offers a comprehensive solution to the challenges faced by children of divorced parents.

Giriş

Boşanma kararı, hakkında boşanma kararı verilen eşlerin yanında ana babası boşanan çocuklar üzerinde de hüküm ve sonuçlarını doğurmaktadır. Bu anlamda boşanma kararının sonuçları eşler kadar çocuklar açısından da büyük önem taşımaktadır. Boşanma ile çocuk açısından öncelikle velayete ilişkin sorunlar gündeme gelmektedir. Velayet kararı ile mahkeme, çocuğun hangi eşin yanında yaşamını sürdürmeye devam edeceğini karara bağlamaktadır. Velayet hakkı kendisine verilen eş ile yaşamaya başlayacak olan çocuk için verilecek en doğru karar ancak mahkemece çocuğun üstün yararının gözetilmesi ile mümkün olacaktır. Mahkeme velayete ilişkin kararını verirken çocuğun sağlık durumu, yaşı gibi kişisel özellikleri, eğitim koşulları, sosyal ve ekonomik imkanlar gibi kriterleri göz önünde bulundurmaktadır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK) ile çocuğun velayetinin boşanmış eşlerden yalnızca birine verilebileceği düzenlenmişse de çocuğun yararı gereği velayet hakkı kendisine verilmemiş olan ana veya babasıyla da ilişkisini sürdürebilmesi gerekmektedir. Bu sebeple velayet hakkı kendisine verilmemiş olan eşe çocukla kişisel ilişki kurulabilme imkanı tanınmıştır. Çocukla kişisel ilişki kurulabilmesi çocuğun velayet hakkı kendisinde olan eşin diğer eşe çocuğu teslim etmesi ile gerçekleşmektedir. Çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun teslimine ilişkin uygulama İcra ve İflas Kanunu (İİK) hükümlerine göre yapılmakta iken 7343 Sayılı İcra İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile uygulamaya yönelik değişiklik yapılmıştır. Söz konusu Kanun ile çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun teslimini düzenleyen İİK hükümleri mülga edilmiş ve bu konudaki yeniliklere ilişkin düzenlemeler ÇKK ile TMK'nın ilgili hükümlerine eklenmiştir. Kaldı ki konusu para olan bir alacağın veya maddi değeri olan bir malın teslimine ilişkin düzenlemelerin yapıldığı İİK hükümlerinde çocukla kişisel ilişki kurulması ve çocuğun teslimine ilişkin düzenlemelere yer vermek çocuğun üstün yararının gözetilmesi gereken bu hassas konunun ruhu ile uyuşmamaktadır. 7343 sayılı Kanun ile getirilen bu değişiklik, kanun koyucunun uzun süredir uygulanan bu hatalı düzenlemeden döndüğünü ve çocuğun menfaatleriyle daha çok uyuşan bir çözüm yolu arayışına girdiğini göstermektedir.

I. Boşanmanın Çocuklar Açısından Sonuçları

Boşanma davası, boşanma kararı alan eşler kadar çocukların da hayatında birçok değişikliğe sebep olmaktadır. Özellikle çocukların aile birliği içinde alıştıkları düzenin devamı mümkün olmadığında, boşanma davası sonucunda mahkeme tarafından çocuğun kişisel durumu ile alakalı da karar verilmesi gerekmektedir. Boşanma davasının sonucu ne olursa olsun çocuğun ana ve babasıyla vakit geçirme ve onların ilgisiyle büyüme ihtiyacı göz ardı edilmemelidir. Bo-

şanma kararı sonrasında çocuğun velayetine ve velayet hakkı kendisinde olmayan ana veya baba ile olan kişisel ilişkilerinin düzenlenmesine ilişkin karar verilirken çocuğun hem maddi hem manevi ihtiyaçları gözetilmelidir. Bunun yanında mahkeme, boşanma davası sürecinde ve sonrasında çocuğun bakımı, eğitimi ve ihtiyaçlarının karşılanması hususunda çocuğun menfaatini ve tarafların içinde bulundukları koşulları dikkate alarak tedbir ve iştirak nafakasına hükmedebilmektedir¹. Çocuğa nafaka bağlanması çocuğun maddi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik verilen bir karar olsa da çocuğun ana ve babasıyla olan bağlarını sürdürbilmesi için de büyük önem taşımaktadır². Bu nedenle boşanma kararının çocuk açısından sonuçları düzenlenirken öncelikle çocuğun üstün yararı gözetilmeli ve çocuğun menfaatini koruyacak önlemler alınmalıdır.

A. Velayet

Velayet hakkı ana ve baba ile çocuk arasındaki soy bağına dayandığından vazgeçilmesi ve devredilmesi mümkün olmayan bir mutlak haktır³. Bu sebeple velayet, boşanma davası sırasında çocuğun hangi eş ile kalacağına ilişkin mahkemece alınabilecek geçici bir önlem olmasının yanında aynı zamanda boşanma kararının kesinleşmesinden sonra da çocuğun boşanma ile hangi eşe verileceği yönünde mahkemece karara bağlanması gereken önemli bir husustur. Boşanma kararının kesinleşmesinin ardından evlilik birliği sona eren eşler ve ergin olmayan müşterek çocuklarının boşanma sonrası ilişkileri ile ana ve babanın çocuk üzerindeki hak ve yükümlülüklerini düzenleyebilmek için mahkeme, çocuğun menfaatini gözeterek bu hususları ayrıca karara bağlar⁴. Velayet hususunun boşanma kararının kesinleşmesi ile artık ayrı yaşayacak olan eşlerin müşterek çocuklarının maddi ve manevi açıdan en az etkileneceği şekilde ve çocuğun menfaatine en uygun yol ile düzenlenmesi gerekmektedir.

¹ Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve Mustafa Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku Cilt III (Aile Hukuku)* (19. Baskı, Filiz Kitabevi 2024) 132; Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (5. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları 2004) 456; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku*, (24. Baskı, Beta Yayınevi 2022) 316; Ahmet M Kılıçoğlu, *Aile Hukuku* (6. Baskı, Turhan Kitabevi 2022) 182; Mehmet Erdem, *Aile Hukuku*, (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2019) 205; Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Özel Rapor*, (Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları 2019) 65.

² Serdar Çelikel, *Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmeler Işığında Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları* (Adalet Yayınevi 2012) 65.

³ Yıldız Abik, 'Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı', Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan, (Filiz Kitabevi 2011), 1, 28.

⁴ Hacı Can, Ekin Tuna ve Nehir Tuna, *Çocuk Hukuku* (Nobel Akademik Yayıncılık 2019) 151.

Mahkeme, çocuğun velayeti hakkında çocuğun boşanma sürecini hem maddi hem manevi açıdan en az zararla atlatabilmesi adına “çocuğun yüksek yararı ilkesini” dikkate alarak karar verir⁵. Mahkeme karar vermeden önce çocuğun ana ve babasını dinleyebilir, çocuğun vesayet altında olması durumunda vasinin ve vesayet makamının görüşlerini alabilir⁶. Ayrıca çocuğun menfaatini tespit edebilmek için çocuğun yaşı, kişisel özellikleri, sosyal çevresi, eğitim koşulları gibi her çocuk için farklılık arz edebilecek koşulları araştırıp göz önünde bulundurarak çocuğun velayetini karara bağlayabilir⁷.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS)’nin 3. maddesi ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına Dair Avrupa Sözleşmesi (ÇHKDAS)’nin 2. maddesi ile de çocuğun üstün yararı düzenlenmiştir⁸. Gerek daha önce sözü edilen BMÇHS ve ÇHKDAS gibi uluslararası sözleşmeler ile gerekse 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ve 4721 sayılı TMK hükümlerince düzenlenmiş olan çocuğun üstün yararı ilkesi, çocuğun velayetine ilişkin verilecek mahkeme kararlarına da dayanak teşkil etmektedir.

Medeni Kanun 335 ve 336. maddeleri, ergin olmayan çocuğun velayetinin evlilik birliğinde yer alan ana ve baba tarafından birlikte kullanılmasını düzenleyerek “ortak velayet” kuralı getirmiştir. Bu kurala göre kanuni bir sebep ve bir mahkeme kararı olmadan velayetin ana veya babadan alınması ya da ana ve baba dışında birine verilmesi mümkün değildir⁹. Ancak eşlerden birinin ölümü, eşlerin ayrılması, ortak yaşama son verilmesi, boşanma gibi ortak velayet kuralının uygulanmasının mümkün olmadığı hallerde çocuğun velayetinin eşlerden birine verilmesi sonucu doğabilmektedir¹⁰. Bu nedenle velayet, boşanma halinde çocuk açısından doğabilecek sonuçların içinde büyük önem arz etmektedir.

⁵ Hayrunnisa Özdemir ve Ahmet Cemal Ruhi, *Çocuk Hukuku Ders Kitabı* (4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2021) 320; Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (8. Baskı, Pegem Akademi 2021) 231; Abik (n 3) 29.

⁶ Öztan (n 1) 465.

⁷ Akyüz (n 5) 232.

⁸ Abik (n 3) 19.

⁹ Ombudsmanlık (n 1) 70; Ali İhsan Özüğür, *Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı İçtihatlı Velayet Vesayet Soybağı ve Evlat Edinme Hukuku* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2003) 454.

¹⁰ Çelikel (n 2) 65; Arzu Genç Arıdemir, ‘Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu’ in Evgen Gülçin Elçin ve Arzu Genç Arıdemir (eds), *Çocuk Hakları Çalışmaları-I*, (On İki Levha Yayıncılık 2017) 148.

1. Tek Başına Velayet

Türk hukukunda velayet hakkı TMK m. 336 hükmü ile evlilik birliğinde eşlerin velayet hakkını birlikte kullanabileceği yönünde iken birlikte yaşamın sona erdirilmesi ya da ayrılık hali durumunda velayet hakkının eşlerden birinin kullanımına verilebileceği düzenlenmiştir¹¹. Ana veya babadan birinin ölümü halinde ise velayet hakkı sağ kalan eşe ait olmaktadır. Ayrıca hükmün 3. fıkrası boşanma halinde çocuğun velayetinin mahkeme tarafından kendisine bırakılan ana veya babaya ait olacağını da düzenlemiştir. Buna göre Kanun ile evlilik birliğinin devam etmediği koşullarda çocuğun velayetinin eşlerden yalnızca biri üzerinde olabileceği düzenlenerek tek başına velayet kuralı getirilmiştir¹².

2. Birlikte Velayet

TMK m. 336/3 hükmü ile getirilen tek başına velayet kuralı, her somut olayda çocuğun üstün yararına uygun olmayabileceği yönünde eleştirilmektedir¹³. Kaldı ki ana ve babanın boşanmasıyla maddi ve manevi açıdan yeterince yıpranmaya müsait olan çocuğun, ana ve baba ile olan ilişkilerinin de en az şekilde etkilenmesi amaçlanmalıdır. Buna ilişkin olarak tek başına velayete hükmedilmesi sonucunda boşanmadan sonra çocuğun sadece anası veya sadece babasıyla yaşaması ve velayet hakkının bir kişi tarafından kullanılması çocuğun diğer ebeveyni ile sınırlı bir ilişkisinin olması anlamına gelmektedir. Bu durum somut olayın özelliklerine göre çocuğun alışkın olduğu aile hayatı ve ailevi ilişkilerinin derinden etkilenmesine yol açmaktadır.

Yukarıda sözü edilen sebeplerle doktrinde Kanun ile getirilmiş olan tek başına velayet kuralının somut durumun özellikleri gereğince birlikte velayete karar verilmesi yönünde de değiştirilebileceğine ilişkin tartışmalar mevcuttur¹⁴. Söz konusu tartışmalarda bir görüş, Kanunda yer alan tek başına velayet düzenlemesi ile birlikte velayet hakkı arasında kural ve istisna ilişkisi olduğuna yöneliktir¹⁵. Buna göre TMK m. 336/3 hükmü ile getirilen tek başına velayet düzenlemesi ana kural iken birlikte velayete hükmedilmesi istisna teşkil etmektedir. Bu anlamda boşanma halinde hakim, Kanuna dayanarak ana kural olan tek

¹¹ Abik (n 3) 31; Akıntürk ve Ateş (n 1) 316; Çelikel (n 2) 33.

¹² Özdemir ve Ruhi (n 5) 296.

¹³ Özdemir ve Ruhi (n 5) 303.

¹⁴ Leyla Müjde Kurt, 'Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet' (2018) 9 (2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 157, 169.

¹⁵ Özdemir ve Ruhi (n 5) 309.

başına velayete hükmetmesi gerekirken, somut olayın özelliklerine göre çocuğun üstün yararı gerektiriyorsa istisnai olarak takdir yetkisini kullanmak suretiyle eşlerin çocuğun velayetini birlikte kullanmasına hükmedebilmelidir¹⁶.

Bir başka görüş ise TMK m. 336/3 hükmünde birlikte velayet hakkına ilişkin bir düzenleme olmaması sebebiyle örtülü bir boşluk olduğunu, bu sebeple bu boşluğu hakim, kanun koyucu olsaydı nasıl bir düzenleme getirecekse o şekilde bir karar vererek doldurabileceğini savunmaktadır¹⁷. Tartışılan bir başka görüş ise söz konusu hükmün Anayasanın 17, 20 ve 41. maddelerine aykırılık gerekçesiyle Anayasa Mahkemesinde açılacak iptal davası ile iptal ettirilebileceği yönündedir¹⁸. Doktrinde yer alan bu tartışmalar çocuğun menfaatinin gerektirdiği ölçüde birlikte velayetin uygulamada mümkün kılınmasını sağlamaya yöneliktir. Kaldı ki Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 20.02.2017 tarihli 2016/15771 Esas ve 2017/1737 Karar sayılı kararı¹⁹ ile bu tartışmalar büyük ölçüde sona ermiştir. Söz konusu Yargıtay kararında Anayasa m. 90/5 hükmü ile "11 No'lu Protokol ile Değişik İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeye Ek 7 No'lu Protokol" (AİHS Ek 7 No'lu Protokol)²⁰ esas alınarak birlikte velayetin kamu düzenine aykırı olmadığına karar verilmiştir. Yargıtay'ın bu kararını göz önünde bulunduran birçok ilk derece ve Bölge Adliye Mahkemesi de boşanma halinde çocuk üzerinde birlikte velayet kurulabileceğine hükmetmiştir.

B. Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulması

TMK'nın 182. maddesinde mahkemenin boşanma veya ayrılık hususunda karar verirken ana ve babanın diğer haklarının yanında çocuk ile olan kişisel ilişkilerini de düzenlemesi gerektiği belirtilmiştir. Madde hükmüne göre mahkeme, velayetin kullanılması kendisine bırakılmayan tarafın çocuk ile kişisel ilişki kurmasına yönelik karar verirken çocuğun bedensel ve ruhsal sağlığı ile sosyal ve kültürel gelişimi, eğitimi ve ahlaki bakımından menfaatinin gözetmekle yükümlü kılınmıştır²¹.

¹⁶ Abik (n 3) 8; Erdem (n 1) 174; Özdemir ve Ruhi (n 5) 309; Kurt (n 14) 170.

¹⁷ Özdemir ve Ruhi (n 5) 338.

¹⁸ Kurt (n 14) 170.

¹⁹ Yargıtay 2 HD, 15771/1737, 20.02.2017 (www.kazanci.com.tr).

²⁰ AİHS Ek 7 No'lu Protokol 14.03.1985 tarihinde imzalanmış, 10.03.2016 tarihli 6684 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş ve 25.03.2016 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak 01.08.2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

²¹ Fulya Erlüle, 'Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2010) 16 (3-4) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHFAD), 217, 229; Akyüz (n 5) 203.

Çocuğun ana ve baba ile kişisel ilişki kurması TMK'nın 323 ve 324. maddelerinde, üçüncü kişiler ile kişisel ilişki kurması ise 325. maddede düzenlenmiştir. Buna göre velayet hakkına sahip olmayan ana ve baba veya üçüncü kişinin çocuk ile kişisel ilişki kurabilmesi mahkeme kararıyla mümkündür²². Aksi halde TMK'nın 326. maddesinin 3. fıkrası gereğince velayet hakkına sahip olan ana veya baba ya da mahkemece çocuğun kendisine bırakıldığı kişinin rızası olmadan çocukla kişisel ilişki kurulamaz.

1. Ana ve Babanın Çocukla Kişisel İlişki Kurması

Velayet hakkı kendisinde olmayan ana veya baba, mahkemeden çocuk ile kişisel ilişki kurmaya yönelik bir karar verilmesini isteme hakkına sahiptir²³. Bu hak da velayet hakkı gibi ana ve baba ile çocuk arasındaki soy bağına dayandığından vazgeçilmesi ve devredilmesi mümkün olmayan kişilik haklarından²⁴.

Kişisel ilişki kurma hakkı BMÇHS'de de çocuğa tanınan bir hak olarak düzenlenmiştir. Sözleşmenin 9. maddesinin 3. fıkrası ile 10. maddesinin 2. fıkrasında da çocuğun ana ve babayla düzenli bir kişisel ilişki kurma hakkına ve her ikisiyle de doğrudan görüşebilmesinin önemine vurgu yapılmıştır. Boşanma sonrası çocukla kişisel ilişki kurma hakkı da çocuğun ana ve babası ile boşanmadan önceki ilişkilerini, boşanmadan sonra velayet hakkı kimde olursa olsun mümkün olduğunca devam ettirebilmesini amaçlar²⁵. Böylece çocuk için de ana ve baba için de boşanmanın duygusal açıdan yıkıcı sonuçları engellenmektedir²⁶. Kaldı ki çocuğun üstün yararını koruyabilmek için ana ve baba sevgisinden yoksun kalmasının da önüne geçmek gerekmektedir.

Ana ve babanın çocukla kişisel ilişki kurma ihtiyacı TMK hükümlerine göre ana ve babanın boşanmasıyla (TMK m. 182) veya ayrılığına karar verilmesiyle (TMK m. 336/2,3) doğabileceği gibi hiç evlenmemiş olmasından da kaynaklanabilmektedir. Ayrıca ana ve babadan birinin velayet hakkının kaldırılması veya kaldırılmamasına rağmen çocuğun başka ailenin yanına verilmesi ya da kuruma

²² Öztan (n 1) 469.

²³ Abik (n 3) 32.

²⁴ Canan Yılmaz, 'Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2015) 35 (1) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHMÖHB), 103, 107; Çelikel (n 2) 116.

²⁵ Ombudsmanlık (n 1) 73.

²⁶ İlknur Serdar, 'Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2007) Özel Sayı (9) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD) 739, 740.

yerleştirilmesi durumlarında da TMK'nın 323. maddesine göre ana ve babanın çocukla kişisel ilişki kurması mümkündür²⁷.

TMK'nın 182. maddesinde çocuğun ana ve babayla olan kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde sağlığı, eğitimi ve ahlaki gelişimi gibi önceliklerinin esas tutulmasına ilişkin genel bir çerçeve oluşturulmuş ve hakime çocukla kurulacak kişisel ilişkiyi çocuğun üstün yararına en uygun düşecek şekilde düzenleyebilmesi için takdir yetkisi tanınmıştır²⁸. Hakim, ana ve babanın çocukla kişisel ilişkisini düzenlerken ana ve babanın tutumunu, analık ve babalık duygularının tatminini çocuğun yaşını, bedensel ve ruhsal sağlığını, ahlak bakımından yararını, eğitim ve öğretimi için en uygun koşulları, varsa kardeşleri ile görüşebilmesini, çocukla kurulacak kişisel ilişkinin yerini, zamanını ve sıklığını dikkate alarak kapsamlı bir düzenleme yapmaktadır²⁹. Ancak ana veya babadan birinin çocukla telefonla, mektupla, e-postayla görüşmesi, dışarıda herhangi bir yerde karşılaştığında konuşması gibi güncel hayata dair meseleler mahkemece belirlenemeyeceğinden bu ilişkiler özel olarak düzenlenmeyip çocukla ana ve baba arasındaki ilişkinin seyri ile şekillenmektedir³⁰.

2. Ana ve Baba Dışındaki Kişilerin Çocukla Kişisel İlişki Kurması

Çocuğun duygu durumunun korunmasını sağlayabilmek için yalnızca ana ve babasıyla ilişkilerini sürdürmesi bazı durumlarda yetersiz kalabilmektedir. Bu sebeple TMK'nın 325. maddesine göre durumun özelliği gerektiriyorsa çocuğun yararı gözetilerek çocuğun ana ve babadan başka kişilerle de kişisel ilişki kurması sağlanmalıdır. Büyükanne, büyükbaba, çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgilenen kişiler ve çocukla yakın ilişkisi bulunan diğer akrabalar çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahip kişiler olabilmektedir³¹.

Eski Medeni Kanun'da çocuğun büyükanne ve büyükbabası ile kişisel ilişki kurulabileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından Yargıtay, 1959 tarih ve 12/19 sayılı içtihadı birleştirme kararı ile bu durumun kanuni bir boşluk teşkil ettiğini ve bu boşluğun büyükanne ve büyükbabaya çocuk ile kişisel ilişki kurma

²⁷ Özuğur (n 9) 447.

²⁸ Zeynep Dönmez, 'Aile İçi Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Kişisel İlişki Kurma Hakkının Sınırlandırılması' (2022) 7 (2) YBHD (Prof. Dr. M. Fatih UŞAN'a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı) 951, 967; Yılmaz (n 24) 111.

²⁹ Erlüle (n 21) 229; Çelikel (n 2) 119; Genç Arıdemir (n 10) 151.

³⁰ Rona Serozan, *Çocuk Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2005) 241.

³¹ Erlüle (n 21) 242; Özuğur (n 9) 448.

hakkı tanınarak doldurulması gerektiğini karara bağlamıştır³². Yargıtay, çocuk ile büyükannesi ve büyükbabası arasında psikolojik ve duygusal bağın varlığı halinde bu kişilerin çocukla kişisel ilişki kurmasını çocuğun yararı açısından gerekli görmüştür. Kanunun 325. maddesi ile artık bu durum açıkça düzenlenmiştir. Yeni düzenlemeye göre yalnızca büyükanne ve büyükbabaya değil çocuğun bakımı ve eğitimi ile ilgilenen kişilere ve çocukla yakın ilişkisi bulunan diğer akrabalara da çocukla kişisel ilişki kurma hakkı tanınmıştır.

3. Çocukla Kişisel İlişki Kurma Hakkının Kaldırılması, Koşullarının Değiştirilmesi ve Çocuğun Kişisel İlişkiyi Reddetmesi

TMK'nın 324. maddesi çocukla kurulacak kişisel ilişkiye bazı sınırlamalar getirmiştir. Bu hükme göre ana ve baba diğer tarafın çocukla olan kişisel ilişkisini zedelememekle ve çocuğun eğitimini ve yetiştirilmesini engellememekle yükümlü kılınmıştır. Bu sınırlama TMK'nın 325. maddesinin 2. fıkrası gereği üçüncü kişilerin çocukla kuracakları kişisel ilişkiye de kıyasen uygulanmaktadır.

Çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahip kişinin, Kanunla getirilen bu sınırlamaya aykırı olarak hakkını kullanması, kişisel ilişki kurarken çocuğun huzurunu tehlikeye sokması, hak sahiplerinin çocukla ciddi olarak ilgilenmemesi gibi durumların veya başkaca önemli sebeplerin varlığı halinde 324. maddenin 2. fıkrası gereğince mahkeme tarafından çocukla kişisel ilişki kurmak isteyen kişinin bu isteği reddedilebilir veya kişisel ilişki kurma hakkı sahibinin bu hakkı kendisinden alınabilir³³.

Ayrıca çocukla kurulan kişisel ilişki hakkında verilen mahkeme kararları kesin hüküm teşkil etmeyeceğinden, hayatın olağan akışında değişen koşullara göre mahkemece yeniden gözden geçirilerek düzenlenebilmektedir³⁴. Zira gerek çocukla kişisel ilişki kurma hakkına sahip kişi için gerekse çocuk için fiziksel ve duygusal faktörlerin değişmesi söz konusu olabilmektedir. Hak sahibi ana veya babanın başka bir yere taşınması, ana ve babadan birinin yahut her ikisinin de başka biriyle evlenmesi veya ölmesi gibi durumlar TMK'nın 183. maddesi gereğince çocukla kurulan kişisel ilişkinin yeniden düzenlenmesine sebep olabilecek durumlardır. Bu durumlarda ilişkinin yeniden düzenlenmesinin gerekip gerekmeyeceği hususunu hakim takdir yetkisiyle değerlendirecektir.

³² Yargıtay İBK, 12/29, 18.11.1959 (www.kazanci.com.tr); Serdar (n 26) 754; Çelikel (n 2) 127.

³³ Erlüle (n 21) 225; Akyüz (n 5) 213.

³⁴ Dönmez (n 28) 969.

Hakimin çocukla kurulacak kişisel ilişkiyi düzenlerken çocuğun ayırt etme gücüne sahip olması durumunda çocuğu da dinlemesi büyük önem arz etmektedir. Çocuğun üstün yararı gereği eğer çocuk ayırt etme gücüne sahipse ve kendisiyle kişisel ilişki kurmayı talep eden kişi ile kişisel ilişki kurmayı reddediyorsa hakim, çocuğun bu talebi reddetmesinin sebeplerini ve çocuğun istemesinin sonuçlarını kavrayabilecek olgunlukta olup olmadığını değerlendirerek karar vermelidir³⁵. Kaldı ki ayırt etme gücüne sahip çocuk ile kurulacak olan kişisel ilişkide çocuğun haklı ve tutarlı beyanlarına rağmen onu kurmak istemediği bir ilişkiye zorlamak çocuğun üstün yararı ilkesine de aykırılık teşkil edecektir.

4. Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasında Yetkili ve Görevli Mahkeme

Velayet hakkı sahibi olmayan ana veya babanın ya da üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişki kurabilmesi, TMK'nın 326. maddesinin 3. fıkrasına göre ancak mahkeme kararı ile veya henüz bir mahkeme kararı yoksa velayet hakkı sahibinin yahut çocuk kendisine bırakılmış kişinin rızası ile mümkündür³⁶.

TMK'nın 326. maddesinde çocukla kişisel ilişki kurulması hakkında karar vermek üzere yetkili ve görevli olan mahkemeler de düzenlenmiştir. Aynı maddenin 2. fıkrasında boşanma ve evlilik birliğinin korunmasına dair yetki kuralları saklı tutulmuşsa da boşanma ve evlilik birliğinin korunmasında yetkili olan mahkemeler, çocukla kişisel ilişki kurulması hakkında da karar vermeye yetkilidir. Ancak 326. maddenin 1. fıkrasında çocukla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili verilecek bütün kararlarda çocuğun yerleşim yeri mahkemesinin de yetkili olduğu hükme bağlanmıştır. Bu durumda boşanma ve evlilik birliğinin korunmasında yetkili olan mahkemelerle birlikte çocuğun oturduğu yer mahkemesi de çocukla kişisel ilişki kurulması hakkında karar vermeye yetkili olmaktadır³⁷.

Çocukla kişisel ilişki kurulması hakkındaki davalarda görevli mahkeme Aile Mahkemeleri iken, Aile Mahkemelerinin olmadığı yerlerde ise Asliye Hukuk Mahkemeleri görevli olmaktadır.

³⁵ Serdar (n 26) 771.

³⁶ Özüğür (n 9) 377.

³⁷ Serdar (n 26) 758; Akyüz (n 5) 204.

C. Çocuğun Teslimi

Çocuğun velayet veya vesayet altına alınması, daha önce alınmış velayet veya vesayet kararının değiştirilmesi ya da başka bir sebeple verilmiş olan mahkeme kararı gereğince çocuğun bulunduğu yerden, velayet veya vesayet altında ise veli yahut vasisinden alınarak başka bir kişiye ya da kuruma teslimi “çocuğun teslimi” olarak ifade edilmektedir³⁸.

Çocuğun velayet hakkı kendisinde olmayan ana veya babanın çocukla kişisel ilişki kurabilmesi çocuğun, velayet sahibi kişi tarafından hak sahibine teslim edilmesi ile mümkündür. Çocuğun kendisiyle kişisel ilişki kurma hakkına sahip kişi ile daha sağlıklı bir ilişkisinin olabilmesi, velayetine sahip kişi ile huzur ortamını koruyabilmesi ve en önemlisi her durumda çocuğun üstün yararının korunabilmesi için çocuğun teslimi sürecinin en sorunsuz şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Bu nedenle bu sürecin daha sağlıklı işleyebilmesi adına uygulamaya yönelik bazı kanuni değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerden ikinci bölümde ayrıntılı bir biçimde söz edilecektir.

D. Çocuğa Tedbir Nafakası ve İştirak Nafakası Bağlanması

1. Tedbir Nafakası

Tedbir nafakası boşanma davası görülürken mahkemece alınacak geçici önlemlerden biridir³⁹. Boşanma kararı verilinceye kadar tarafların ekonomik durumu, ihtiyaçları, gelir durumları, sosyal imkanları gibi hususlar göz önünde bulundurularak daha iyi imkanları olan ve geliri daha yüksek bulunan eşin zor durumda olan eşe dava süresince ödediği nafaka “tedbir nafakası” olarak ifade edilmektedir. Ayrıca çocuğun geçici velayetinin hangi tarafa verildiğine bağlı olarak ve çocuğun ihtiyaçları, eğitimi, sosyal ve kültürel imkanları gibi kriterler çerçevesinde velayet kendisinde bulunmayan eş, dava süresince çocuğun bakım ve ihtiyaçlarının giderilmesine katılmakla yükümlüdür. Bu anlamda tedbir nafakası, velayet hakkı olmayan eşin boşanma davası süresince geçerli olmak üzere velayet sahibi eşe müşterek çocuklarının ihtiyaçları için ödemedede bulunmakla yükümlü olduğu maddi destek olarak nitelendirilmektedir⁴⁰.

³⁸ Ombudsmanlık (n 1) 75.

³⁹ Can, Tuna ve Tuna (n 4) 117.

⁴⁰ Özdemir ve Ruhi (n 5) 157.

Tedbir nafakası boşanma kararı tarihi ile değil, dava tarihi ile hüküm ve sonuçlarını doğurur⁴¹. Boşanma davasına dair mahkemece verilen karar kesinleşinceye kadar da devam eder.

2. İştirak Nafakası

Boşanma davasının kesinleşmesiyle mahkemece çocuğun velayetine ilişkin de hüküm kurulmaktadır. Mahkemece kurulan hüküm neticesinde velayet hakkı kendisinde bulunmayan eşin velayet sahibi diğer eşe çocuğun bakımı ve ihtiyaçları için gücü oranında katkı sağlaması adına kararlaştırılan nafaka türüne “iştirak nafakası” denir⁴².

İştirak nafakası, TMK’nın 327. maddesi hükmünden doğmaktadır. Buna göre çocuğa ait bakım, eğitim ve çocuğun korunması için gerekli giderlerin ana ve baba tarafından karşılanması gerekmektedir⁴³. Ayrıca TMK’nın 350. maddesi gereği ana ve babanın çocuğun bakımı ve giderleri üzerindeki sorumluluğu velayetin kaldırılması halinde dahi devam etmektedir⁴⁴. Ancak iştirak nafakası çocuğun velayetine bağlı bir alacak olduğundan velayet hakkını fiilen kullanmayan eş, diğer eşten lehine hükmedilmiş olan iştirak nafakası alacağını talep edemez⁴⁵.

Mahkeme iştirak nafakasının miktarını belirlerken çocuğun bakım ihtiyaçlarının yanında çocuğun yaşına, sağlık durumuna ve eğitimine ilişkin koşullar ile varsa kişisel geliri gibi hususların yanında nafaka yükümlüsü eş ve velayet hakkı sahibi eşin maddi durumlarını gözетerek bir değerlendirme yapmaktadır⁴⁶. TMK’nın 182. maddesinin 3. fıkrasında velayet hakkına sahip olmayan eşin çocuğun bakımına ilişkin giderlerine maddi durumu ölçüsünde katılmak zorunda olduğu düzenlenmiştir. Hükmün 4. fıkrasında tarafların talebi üzerine irat biçiminde yapılan bu ödemenin tarafların gelecek yıllardaki ekonomik ve sosyal durumlarına göre ne kadar yapılacağının yeniden düzenlenmesine imkan tanınmıştır⁴⁷.

⁴¹ Can, Tuna ve Tuna (n 4) 119; Öztan (n 1) 474.

⁴² Akıntürk ve Ateş (n 1) 316; Can, Tuna ve Tuna (n 4) 121; Özüğür (n 9) 291.

⁴³ Kılıçoğlu (n 1) 182.

⁴⁴ Akyüz (n 5) 232.

⁴⁵ Çelikel (n 2) 136.

⁴⁶ Özdemir ve Ruhi (n 5) 188.

⁴⁷ Özüğür (n 9) 381.

Ayrıca mahkemenin dava süresince eşlerden birine diğer tarafça tedbir nafakası ödenmesine ilişkin bir hüküm kurması durumunda şayet koşulları varsa dava kesinleştikten sonra bu tedbir nafakası iştirak nafakasına dönüşerek devam edebilmektedir.

TMK'nın 328. maddesi gereğince ana ve babanın çocuğa bakma yükümlülüğü çocuğun erginliğine kadar devam etmektedir. Buna göre kural olarak iştirak nafakası çocuk ergin olana dek hüküm ve sonuçlarını doğuracaktır⁴⁸. Ancak 328. maddenin 2. fıkrasına göre çocuk ergin olsa da eğitimi devam ettiği müddetçe ana ve babanın çocuğa bakma yükümlülüğü çocuğun eğitimi sona erinceye kadar devam etmektedir⁴⁹.

İştirak nafakası yükümlülüğünü sona erdiren durumlardan biri de çocuğun veya nafaka yükümlüsünün ölümüdür⁵⁰. Çocuğun ölümü halinde nafaka alacağı konusuz kalacağından bu yükümlülük kendiliğinden sona erecektir. Ancak çocuk ölmeden önce velayet hakkı sahibi eş, nafaka yükümlüsü eşin ödemediği nafaka alacağının ödenmesini talep edebilmektedir.

Çocuğun velayet hakkını haiz eşin nafaka talebinden vazgeçmesi de iştirak nafakasını sona erdirmektedir⁵¹. Ancak iştirak nafakasından vazgeçme, eşlerin aralarında yaptıkları nafakadan vazgeçme iradelerini yansıtan sözleşmenin mahkemece onaylanması ile mümkündür. Mahkeme bu sözleşmeye onay verirken nafakadan vazgeçen eşin çocuğun bakım ve ihtiyaçlarını kendi imkanlarıyla karşılayıp karşılayamayacağını değerlendirmektedir. Ancak bu sözleşme, TMK'nın 183. maddesi gereğince nafaka talebinden vazgeçen eşin daha sonra değişen durumlar sebebiyle yeniden iştirak nafakası talep etmesine engel değildir.

II. Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuk Teslimine İlişkin Kanuni Değişiklikler

A. 7343 Sayılı Kanun'dan Önceki Düzenleme

Çocuğun velayetinin veya vesayetinin değişimi ve çocukla kişisel ilişki kurma kararının uygulanması gibi çocuğun mevcut durumdaki yerinin geçici veya sürekli olarak değişimini gerektiren bir mahkeme kararının uygulanabilmesi için

⁴⁸ Özdemir ve Ruhi (n 5) 193.

⁴⁹ Genç Arıdemir (n 10) 153.

⁵⁰ Özdemir ve Ruhi (n 5) 194.

⁵¹ Can, Tuna ve Tuna (n 4) 122.

çocuğun bir yerden veya bir kişiden alınıp bir başka kişiye yahut kuruma teslim edilmesi gerekmektedir⁵². Çocukla kişisel ilişki kurulmasına karar verilmesi konusundaki kanuni düzenlemeleri tamamlamak adına kanun koyucu, bu kararın uygulanabilmesi için de bazı düzenlemeler öngörmüştü. Ancak gerek çocuğun teslimi gerekse çocukla kişisel ilişki kurulması kararının uygulanması hakkındaki düzenlemeler, konunun önemi ve hassasiyetiyle bağdaşmamasına rağmen zaman içinde uğradığı çok az değişiklikle yakın bir zamana kadar uygulanmaya devam etmişti.

Hukukumuzda çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kararının icrası, 24.11.2021 tarihli 7343 sayılı İcra İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'a kadar 2004 sayılı İİK hükümlerine göre gerçekleştirilmekteydi.

7343 sayılı Kanundan önce, İİK'da yer alan düzenlemeye göre çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kararının icrası, Kanunun 25, 25/a ve 25/b maddelerinde hüküm altına alınmaktaydı. Söz konusu düzenlemelerde mevcut halde çocuk kendisinde bulunan ana veya baba borçlu olarak ifade edilirken çocuğun teslimi hususu, bir borcun ödenmesi usulünde olduğu gibi icra emrinin borçluya tebellüğü koşuluna bağlanmaktaydı⁵³. Buna göre çocuğun teslimine ilişkin verilen mahkeme kararının icra dairesine ulaştırılmasıyla icra memuru borçluya yani çocuk kendisinde bulunan kişiye icra emri tebliğ ederek beş gün içinde çocuğu teslim etmesi için süre vermektedir⁵⁴. Bu süreye uyulmaması halinde çocuğun teslimine ilişkin mahkeme kararının zorla icra edileceği düzenlenmekteydi. Kanunun 25. maddesinde yer alan bu düzenlemeye göre çocuğun teslimi hususu bir borcun teslimi olarak kabul edilerek gerekli usul ve esaslara uyulmaması halinde borcun "zorla icra edilmesi" mümkün kılınmaktaydı. Hükümün 2. fıkrası ile zorla icra imkanı genişletilerek çocuğun tesliminden sonra borçlunun yeniden çocuğu haklı bir sebep olmadan geri alması durumunda herhangi bir mahkeme hükmüne gerek kalmadan icra dairesi kanalıyla çocuğun zorla geri alınıp hak sahibine teslim edileceği düzenlenmekteydi.

Kanunun 25/a maddesi ile de çocukla kişisel ilişki kurma kararının icrası hükme bağlanmaktaydı. Bu hükme göre kendisine çocukla kişisel ilişki kurma

⁵² Akyüz (n 5) 219.

⁵³ Derya Belgin Güneş, 'Mağdur Hakları Kanunu Taslağı'nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi' (2021) 29 (2) SÜHFD 913, 916.

⁵⁴ Akyüz (n 5) 218.

hakkı tanınmış olan taraf bu hakkın tesisi için 25. maddede olduğu gibi icra dairesi aracılığıyla çocukla kişisel ilişki kurma kararının icrasını talep etmekteydi. Bu halde icra müdürü tarafından karşı tarafa çocukla kişisel ilişki kurma kararı gereğince hak sahibinin çocukla kişisel ilişkisine engel olunmaması, aksi halde kararın zorla icra edileceği hususları icra emri ile tebliğ edilmekteydi.

Bu hükümde yer alan zorla icra edilme ihtarı, İİK m. 341 ile de desteklenmekteydi. “Çocuk Teslimi Emrine Muhalefetin Cezası” başlığını taşıyan 341. maddeyle “tazyik hapsi” öngörülmekteydi. Söz konusu hükümde çocuğun teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurma kararının yerine getirilmesi hususundaki karara uymayan veya kararın yerine getirilmesini engelleyen kişilerin hak sahibi tarafından şikayet edilmesi halinde altı aya kadar tazyik hapsine mahkum edileceği düzenlenmekteydi⁵⁵. Her ne kadar mahkemece karar verilirken çocuğun menfaati gözetilebilecekse de kararın icrası aşamasında çocuğun tesliminin ve çocukla kişisel ilişki kurulmasının sağlanması için çocuğun velayet veya vesayet altında olduğu kişiye karşı zor kullanılması, çocuğun zorla bir yerden alınıp bir başka yere teslim edilmesi, bu esnada çocuğun hiç tanımadığı kişilerce ana veya babasından koparılması gibi durumlara maruz kalması çocuğun psikolojisinde onarılamaz yaralar açabilmektedir. Zira velayet hakkının kimde olduğunun bir önemi olmaksızın, çocuğun menfaati gerektiriyorsa ana ve babasıyla olan ilişkisi öncelikli olarak korunmalı ve çocuğun üstün yararı ilkesi gereği hem bedensel hem de ruhsal sağlığı düşünülerek mahkeme kararları icra edilmelidir.

Bu hükümler her ne kadar çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususlarının önemi ve hassasiyeti gereği yıllarca mahkeme kararlarının uygulanmasına bir kesinlik ve yeknesaklık kazandırsa dahi yine de icra emrinin konusunun çocuk olması itibarıyla diğer alacak ve borçlarda olduğu gibi icra dairesi kanalıyla çocuğun psikolojisi ve menfaati dikkate alınmaksızın maddi değeri olan bir mal yahut parayla aynı muameleye tabi tutulması anlamına gelmektedir⁵⁶. Kanun koyucu, konunun hassasiyetini korumak adına Kanunun 25/b maddesi ile çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair kararın icra edilmesinde icra müdürünün yanında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunca görevlendirilmiş olan sosyal çalışmacı, pedagog, psikolog veya çocuk gelişimcisi gibi bir uzmanın ve bu uzmanların bulunmadığı hallerde de bir eği-

⁵⁵ Seda Baş ve Sezgin Baş, ‘Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme’ (2023) (3) ÇÜHAD 1, 5; Belgin Güneş (n 53) 916.

⁵⁶ Benzer yönde bakınız: Belgin Güneş (n 53) 917.

timcinin hazır bulunması zorunluluğu getirmiştir. Ancak uygulamada icra dairelerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmaması ve çocuğa bu süreçte psikolojik olarak destek olabilecek bir uzmanın bulunamaması gibi sebeplerle bu hükmün uygulanması her zaman mümkün olamamıştır. Böyle durumlarda çocuk tesliminin ya hiç gerçekleştirilememesi ya da haciz memurları vasıtasıyla gerçekleştirilmesi söz konusu olmuştur⁵⁷.

Çocuğun üstün yararı ilkesini göz ardı eden ve çocuğun ailesi ile olan bağlarını korumanın önemi ile bağdaşmayan bu düzenleme tüm yetersizliklerine rağmen 30.11.2021 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7343 sayılı İcra İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun'a kadar uygulanmaya devam etmiştir.

B. 7343 Sayılı İcra İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Getirilen Düzenleme

Çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde İİK hükümlerinin uygulanmasına 7343 sayılı İcra İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki Kanun ile son verilmiştir. 7343 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle TMK ve ÇKK'nin ilgili maddelerine çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin yeni hükümler eklenmiştir⁵⁸.

7343 sayılı Kanunla TMK hükümlerinde çocukla kişisel ilişki kurulması hakkında yapılan ilk yenilik 324. maddeye eklenen 3. fıkra olmuştur. Buna göre ana ve babadan her birinin diğer tarafın çocukla kişisel ilişki kurma hakkını zedelememekle yükümlü olduğunu belirten hükmün 3. fıkrası ile velayet hakkı sahibi ana veya babanın hak sahibi olmayan tarafla kişisel ilişki kurma hakkını zedeleyen davranışlarda bulunması halinde çocuğun menfaatlerine aykırı olmamak kaydıyla velayet hakkının el değiştirebileceği düzenlenmiştir⁵⁹. Aynı şekilde TMK 182. maddesine eklenen 2. fıkra da mahkemenin, kişisel ilişki kurulmasına yönelik verdiği karara uyulmaması halinde, çocuğun menfaatiyle çatışmamak kaydıyla velayeti değiştirebileceği düzenlenmiştir. Buna göre aynı doğrultudaki bu iki hüküm ile çocukla kişisel ilişki kurulması kararının yerine getirilmemesi neticesinde velayet hakkı sahibi ana veya baba için İİK hükümlerinde yer alan yaptırımlardan uzak bir biçimde ele

⁵⁷ Ombudsmanlık (n 1) 77.

⁵⁸ Baş ve Baş (n 55) 5.

⁵⁹ Baş ve Baş (n 55) 6.

alınan ve çocuğun menfaat doğrultusunda değerlendirilmesi öngörülen velayetin değiştirilmesi yaptırımı karşımıza çıkmaktadır⁶⁰.

7343 sayılı Kanunla birlikte çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin en kapsamlı düzenlemeler ÇKK hükümlerinde yapılmıştır. Buna göre 7343 sayılı Kanunun 39. maddesi ile ÇKK'nin 41. maddesinden sonra gelmek üzere "Dördüncü Kısım" olarak adlandırılan kısım yenilenmiş ve ilgili maddeler eklenmiştir. Mevcut Dördüncü Kısım ise hükümleriyle birlikte devam edecek şekilde Beşinci Kısım olarak adlandırılmıştır.

Ayrıca 7343 sayılı Kanunun 47. maddesine dayanarak eklenen ÇKK'nin 41/İ maddesi gereğince ÇKK'nin "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması" başlıklı Dördüncü Kısımda yer alan hususlarının uygulanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi adına "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Dair Yönetmelik" 04.08.2022 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre Yönetmelikle aile mahkemelerince verilen çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması yönündeki ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde görev, yetki ve sorumluluklar ile buna ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amaçlanmaktadır.

ÇKK'nin Dördüncü Kısımında yer alan 41/A ve devamı hükümleri 7343 sayılı Kanunun 39 ve 48. maddeleri arasındaki hükümlerle eklenmiştir. 7343 sayılı Kanunun 39. maddesi ile ÇKK'ye eklenen 41/A maddesinde çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması kararlarının uygulanmasında görevli ve yetkili birim düzenlenmektedir. Eski İİK'de yer alan uygulamadan farklı olarak bu hüküm, kararların çocuğun üstün yararı ilkesine göre Adalet Bakanlığınca kurulmuş olan adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlükleri tarafından yerine getirileceğini düzenlemektedir. Ayrıca müdürlüklerde Adalet Bakanlığı tarafından görevlendirilen müdür, yeteri kadar müdür yardımcısı ve personel ile müdürlük tarafından görevlendirilen psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı bulunması, bu uzmanların bulunmadığı yerlerde ise öğretmen aracılığıyla kararların yerine getirilmesi öngörülmüştür⁶¹. Eski düzenleme ile ana veya babasına teslim edil-

⁶⁰ Levent Börü ve Şafak Parlak Börü, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler' (2022) 71 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1227, 1251.

⁶¹ Önder Topal, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem' (2022) 30 (3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1331, 1357.

mek üzere icra memurları tarafından alınan çocuğun maruz kalacağı güvensiz ortamın ve psikolojik travmanın yıkıcı etkisi, yeni düzenleme ile teslim sırasında hazır bulundurulacak uzmanlar ile bir nebze de olsa azaltılmaya çalışılmıştır. Kanun koyucu lafzi olarak da yeni düzenlemede çocuğun üstün yararının üzerinde durarak çocuğun menfaatini kollamaya gayret etmiştir.

7343 sayılı Kanunun 40. maddesi ile ÇKK'ye eklenen 41/B maddesinde çocuk teslimine, 41/C maddesinde de çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararları ile tedbir kararlarının yerine getirilmesi düzenlenmiştir. ÇKK'nin söz konusu maddelerinde çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkemeden alınan ilam veya tedbir kararlarının hakkında hüküm kurulan kişi tarafından rızasıyla yerine getirilmemesi durumunda hak sahibinin bu ilam veya tedbir kararının uygulanması için müdürlüğe başvurabileceği düzenlenmektedir⁶². Buna göre başvuruyu alan müdürlük, yükümlüyle iletişim kurarak ilam veya tedbir kararında belirtilen gün ve saatte çocuğun müdürlük tarafından belirlenen yere getirilmesini, ardından hak sahibine teslim edileceğini bildirmektedir. Müdürlük yükümlüye bu bildirimde bulunmak için her türlü iletişim aracını kullanabilmektedir.

Müdürlüğün yükümlüye ulaşamadığı veya yükümlünün çocuğu getirmeyeceğini beyan ettiği ya da müdürlükçe belirlenen yere çocuğu getirmedeği hallerde yükümlüye müdürlük tarafından derhal çocuğun teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması hakkında bir teslim emri tebliğ edilmektedir. Teslim emrine göre yükümlünün, çocuğu belirtilen yere getirmesine engel olan haklı bir mazereti olması durumunda teslim tarihinden önce müdürlüğe çocuğun müdürlükçe alınmasını talep eden bir bildirimde bulunması gerekmektedir.

Çocuğun teslimine ilişkin 41/B maddesine göre yükümlünün çocuğu getirmeyeceği veya haklı bir mazeret göstererek müdürlükçe alınmasını talep etmediği durumlarda çocuğun zor kullanılarak alınacağı ve emir yerine getirilmezse yükümlü hakkında disiplin hapsi cezası uygulanacağı düzenlenmektedir. Böylece yeni düzenlemede de İİK'ye dayalı eski düzenlemede olduğu gibi çocuğun teslimine ilişkin ilam ve tedbir kararlarının uygulanmasında zor kullanımının hükmüne bağlandığı görülmektedir⁶³. Ancak yeni düzenlemede eski düzenlemeden

⁶² Baş ve Baş (n 55) 12.

⁶³ Seyhan Selçuk, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet' (2024)73 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 309, 318.

farklı olarak kanun koyucu, bu süreçte yaşanabilecek olumsuzlukları azaltmak adına çocuğun zor kullanılarak alınması sürecinde de bir uzman veya öğretmen eşliğinde teslim alınmasını hükme bağlamıştır.

Bunun yanında çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik ilam ve tedbir kararlarının uygulanmasını düzenleyen 41/C maddesinde zor kullanımı eski düzenlemeden farklı olarak kaldırılmış ve yalnızca emrin gereğinin yerine getirilmemesi halinde disiplin hapsi uygulaması öngörülmüştür. Böylece kanun koyucu tarafından çocuğun yanında bulunduğu ana veya babasının elinden zor kullanımı ile alınarak hak sahibine teslimi esnasında uğrayacağı maddi ve manevi zararların bir nebze de olsa önüne geçmek istenildiği söylenebilmektedir.

Disiplin hapsinin süresi ÇKK'nin 41/F maddesine göre çocuğun teslimi söz konusu olduğunda üç aya kadar, çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin olduğunda ise üç günden on güne kadar cezalandırma yönünde düzenlenmiştir. Ayrıca çocukla kişisel ilişki kurmak üzere çocuğu teslim alan hak sahibinin mahkemece kararlaştırılan sürenin sona ermesiyle çocuğu geri teslim etmemesi halinde de üç aya kadar disiplin hapsi ile cezalandırılacağı öngörülmüştür⁶⁴.

ÇKK'nin 41/C maddesi ile çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde çocuğun üstün yararını daha etkin bir biçimde koruyabilmek adına müdürlüğe yükümlü, hak sahibi ve çocuk hakkında aile mahkemesinden danışmanlık tedbiri uygulanmasını talep etme yetkisi tanınmıştır. Mahkemece müdürlüğün talebi doğrultusunda danışmanlık tedbirinin uygulanmasına karar verilmesi halinde danışmanlık hizmetleri Aile Danışma Merkezleri tarafından yürütülmektedir⁶⁵.

Çocuğun menfaati doğrultusunda yeni düzenlemeyle birlikte atılmış bir diğer isabetli adım da ÇKK'ye eklenen 41/D maddesinde yer alan "teslim mekanı" düzenlemesi olmuştur⁶⁶. Buna göre çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesi, müdürlükçe belirlenecek teslim mekanlarında gerçekleşmektedir. Böylece daha tarafsız ve müdürlüğün kontrolünün daha etkin bir biçimde sağlanacağı bir ortamda çocuk teslim edilebilecek veya çocukla kişisel ilişki kurulması sağlanabilecektir.

⁶⁴ Börü ve Parlak Börü (n 60) 1267; Selçuk (n 63) 319; Topal (n 61) 1348.

⁶⁵ Selçuk (n 63) 341.

⁶⁶ Börü ve Parlak Börü (n 60) 1258.

Müdürlükçe yapılan işlemlere karşı şikayet ve itiraz usulü 41/E maddesi ile düzenlenmiştir. Buna göre ilgili kişi, müdürlüğün işlemine karşı, işlemin öğrenilmesinden veya tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde işlemi yapan müdürlüğün bulunduğu yer aile mahkemesine şikayette bulunabilmektedir⁶⁷.

Yeni kanuni düzenleme ile çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi sürecinde gerek çocuğun gerekse ana ve babanın kişisel haklarının korunması da dikkate alınmıştır. Buna göre ÇKK'nin 41/G maddesi ile bu süreçte çocuğun uzman veya öğretmen aracılığıyla teslim alındığı veya karşı tarafa teslim edildiği sırada ses veya görüntü kaydı alınarak bu kayıtların internet ortamında yayınlanması sebebiyle kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda ilgililerin talebi üzerine 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunun 9. maddesine göre içeriğin çıkarılabileceği veya içeriğe erişimin engellenebileceği düzenlenmiştir⁶⁸. Böylece yalnızca çocuğun değil, aynı zamanda ana ve babanın da özel hayat gizliliğinin ve kişisel haklarının korunması sağlanmaktadır.

İİK'de yer alan eski uygulamadan farklı olarak yeni düzenleme ile kazandırılan bir diğer olumlu uygulama ise ÇKK'nin 41/H maddesine göre çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilmesinde yapılacak işlemlerin, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ve diğer kanunlar gereğince tüm harçlardan muaf tutularak bu doğrultuda yapılacak masrafların, avukatlık ücreti hariç olmak üzere Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanmasıdır. Böylece mahkemece verilen kararın İİK düzenlemesinde yer alan ve hak sahibi ile yükümlünün muhatap olduğu başvuru harcı ve diğer icra masrafları gibi giderlerin hakkın tesisini zorlaştırmasına mahal vermeden, konunun hassasiyetine uygun bir biçimde yerine getirilmesi mümkün kılınmıştır⁶⁹.

Sonuç

Boşanma kararı, bir çocuğun gelişimi için en hayati unsur olan “aile” yapısının kökten değişmesi anlamı taşımaktadır. Bu nedenle eşlerin boşanmaya ilişkin verdikleri karardan en çok etkilenen taraf eşlerin yanı sıra çocuk olmak-

⁶⁷ Topal (n 61) 1343.

⁶⁸ Börü ve Parlak Börü (n 60) 1261.

⁶⁹ Benzer yönde bakınız: Topal (n 61) 1357; Börü ve Parlak Börü (n 60) 1260.

tadır. Boşanma kararının çocuk açısından etkileri, çocuğun maddi ve manevi bütünlüğünü korumak adına hukuki düzenlemelerde de geniş yer bulmuştur. Konunun hassasiyeti gereği, boşanma kararının çocuk açısından sonuçları değerlendirilirken hem Türk hukukunda hem de uluslararası hukukta öncelikli olarak gözetilmesi kabul edilen “çocuğun üstün yararı ilkesi” göz önünde bulundurulmaktadır.

Boşanma kararının çocuk üzerindeki en önemli etkisi velayet hususunda kendini göstermektedir. Bu nedenle boşanma kararının ardından üzerinde en çok durulan husus velayet olsa da velayet hususunun karara bağlanma sürecinde çocuk için ödenecek tedbir nafakası ve velayet kararı lehine sonuçlanan ana veya babaya diğer tarafın ödeyeceği iştirak nafakası da çocuk açısından önem arz etmektedir. Ancak bu hususlar çocuğun bizzat muhatap olmayacağı maddi sonuçlar olduğundan çocuk için asıl önemli olan husus çocuğun doğrudan hissedebileceği ve maruz kalacağı psikolojik sonuçlardır. Bu anlamda velayet kararı ile çocuk artık ana ve babasıyla bir arada yaşayamayacağı için alıştığı eski düzeni bozulacak ve bu durum çocuğu olumsuz etkileyecekse, çocuğun velayet hakkı kendisinde olmayan ana veya babasıyla olan ilişkilerini de gözetmek ve düzenlemek gerekecektir. Çocuğun velayet hakkı kendisine verilmeyen ana veya babası ile olan ilişkisini sürdürebilmesi ve boşanma kararının uygulanması sürecinden çocuğun en az düzeyde etkilenmesi adına çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması hususlarının da çocuğun yüksek yararı gözetilerek uygulanması gerekmektedir. Hukukumuzda son yıllara kadar uygulanagelen düzenleme çocuğun menfaatini gözetmekten ve hak sahibi ana ve babanın karşı karşıya kaldığı sorunları gidermekten uzak iken yeni düzenlemelerle bu sorunları gidermek adına uygulamaya yönelik somut adımlar atılmıştır.

Kanun değişikliğinden önce, çocuğun teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına ilişkin mahkeme kararlarının İİK çerçevesinde uygulanmakta olduğu dönemde doğan en büyük hukuki ve vicdani sorun, bu süreçte çocuğun haciz konusu olarak nitelendirilmesidir. Ana ve babayı borçlu ve alacaklı gibi gösteren ve uzun yıllar yürürlükte kalan bu kanun maddeleri neticesinde yerleşen uygulama, çocuğun bir eşya gibi boşanan eşlerin birinden alınıp diğerine verilmesi sürecinin çocuğun psikolojisinde onarılamaz yaralar açmasına sebep olmuştur. Kaldı ki sürecin çocuğun içinde bulunduğu ruh halini anlamaktan uzak icra memurları vasıtasıyla yürütülmesi ve kanunen öngörülen “zor kullanımı”, “disiplin hapsi” gibi uygulamalar sürecin yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesine hiç yardımcı olmamaktadır.

Kanun değişikliği ile getirilen çocuğun teslimi sırasında uzman hazır bulundurulması zorunluluğu, bu işlemlerin dosya harç ve masraflardan muaf tutulması ve tüm bu düzenlemelerin İİK'den çıkarılarak çocuğun bir "eşya" gibi alınıp teslim edilmesinin önüne geçilmesi gibi düzenlemeler dikkate alındığında kanun koyucunun uygulamada da çocuğun menfaatini ve üstün yararını gözetme çabası olduğunu göstermektedir. Ancak yeni düzenlemeler boşanma kararının ardından çocuğa hak ettiği güvenli ortamı sunamamakta ve taraflara barışçıl bir çözüm önerisi getirememektedir. Bu nedenle kanaatimizce mevcut düzenlemeler de çocuğun maruz kaldığı travmatik sürecin etkilerini sıfırlamaya yetmemektedir.

Yapılan kanuni değişikliklerle hem çocuğun tesliminde hem çocukla kişisel ilişki kurulması kararının yerine getirilmesinde çocuğun eskiden maruz kaldığı problemler, bir nebze de olsa giderilmeye çalışılmıştır. Kanun koyucu yıllarca uygulanan eski sistemden uzaklaşarak çocuğun üstün yararı ile bağdaşan yeni düzenlemeler öngörmüşse de uygulamada yeni sistemin de eksiklerinin olduğunu görmek mümkündür. Ancak zaman içinde yeni uygulamanın daha verimli olacak şekilde geliştirileceğine ve eksikliklerin yeni düzenlemelerle giderilebileceğine dair inancımızı korumaktayız.

Kaynakça

- Abik Y, 'Türk Medeni Kanunundaki Hükümler ve Çocuk Hukukundaki Temel İlkeler Çerçevesinde Velayette Çocuğun Yararı', *Prof. Dr. Şener Akyol'a Armağan*, (Filiz Kitabevi 2011), 1- 73
- Akıntürk T ve Ateş D, *Türk Medeni Hukuku Aile Hukuku* (24. Baskı, Beta Yayınevi 2022)
- Akyüz E, *Çocuk Hukuku Çocukların Hakları ve Korunması* (8. Baskı, Pegem Akademi 2021)
- Baş S ve Baş S, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması Konularında 7343 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler ve Çocuk Hakları Perspektifinden Bir Değerlendirme' (2023) (3) ÇÜHAD 1-32
- Belgin Güneş D, 'Mağdur Hakları Kanunu Taslağı'nın Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi' (2021) 29 (2) SÜHFD 913-931
- Börü L ve Parlak Börü Ş, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarının Yerine Getirilmesi: Karşılaştırmalı Hukuk ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler' (2022) 71 (3) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1227-1277
- Can H, Tuna E ve Tuna N, *Çocuk Hukuku* (Nobel Akademik Yayıncılık 2019)
- Çelikel S, *Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşmeler Işığında Boşanmanın Çocuklara İlişkin Hukuki Sonuçları* (Adalet Yayınevi 2012)
- Dönmez Z, 'Aile İçi Cinsel İstismar Mağduru Çocuklarla Kişisel İlişki Kurma Hakkının Sınırlandırılması' (2022) 7 (2) YBHD (Prof. Dr. M. Fatih UŞAN'a Dekanlıkta 10. Yıl Anısına Teşekkür Armağanı) 951-977
- Dural M, Ögüz T ve Gümüş M A, *Türk Özel Hukuku Cilt III (Aile Hukuku)* (19. Baskı, Filiz Kitabevi 2024)
- Erdem M, *Aile Hukuku*, (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2019)
- Erlüle F, 'Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2010) 16 (3-4) Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (MÜHFAD), 217- 248
- Genç Arıdemir A, 'Evlilik Birliğinin Boşanma ile Sona Ermesi Halinde Çocuğun Hukuki Durumu' in Evgen Gülçin Elçin ve Arzu Genç Arıdemir (eds), *Çocuk Hakları Çalışmaları-I*, (On İki Levha Yayıncılık 2017)
- Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık), *Çocuk Tesliminde Hak İhlallerine ve Yoksulluk Nafakasına İlişkin Özel Rapor* (Kamu Denetçiliği Kurumu Yayınları 2019)
- Kılıçoğlu A M., *Aile Hukuku* (6. Baskı, Turhan Kitabevi 2022)
- Kurt L M, 'Boşanma Durumunda Birlikte (Ortak) Velâyet' (2018) 9 (2) İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 157-186
- Özdemir H ve Ruhi A C, *Çocuk Hukuku Ders Kitabı* (4. Baskı, On İki Levha Yayıncılık 2021)

- Öztañ B, *Aile Hukuku* (5. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları 2004)
- Özuğur A İ, *Türk Medeni Kanununun Yeni Düzenlemeleri ile Açıklamalı İçtihatlı Velayet Vesayet Soybağı ve Evlat Edinme Hukuku* (2. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2003)
- Selçuk S, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlam ve Tedbir Kararlarının Yerine Getirilmesine Muhalefet' (2024)73 (1) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 309-354
- Serdar, İ, 'Kişisel İlişki Kurma Hakkı' (2007) Özel Sayı (9) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (DEÜHFD) 739- 781
- Serozan R, *Çocuk Hukuku* (Vedat Kitapçılık 2005)
- Topal Ö, 'Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlamların veya Tedbir Kararlarının İcrasında Yeni Dönem' (2022) 30 (3) Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1331-1365
- Yılmaz, C, 'Yargıtay Kararları Işığında Çocukla Kişisel İlişki Kurulması' (2015) 35 (1) Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni (MHMÖHB), 103- 141